

МОЛ-МУЛКНИ СОЛИҚҚА ТОРТИШНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ

Исаев Фахриддин Икромович

ТДИУ ҳузуридаги “Ўзбекистон иқтисодиётини ривожлантиришнинг
илмий асослари ва муаммолари” илмий-тадқиқот марказининг илмий
ишлар бўйича директор ўринбосари, PhD, доцент
E-mail: faxi123456789@gmail.com

Аннотация. Мақолада мол-мулк солиғи моҳиятини очиш бўйича иқтисодчи олимларнинг тадқиқотлари ўрганилган, мол-мулк солиғини ресурс солиқлари таркибидаги улуши таҳлил қилинган ҳамда тадқиқот юзасидан хулоса ва таклифлар шакллантирилган.

Калит сўзлар: солиқ таҳлили, мол-мулк солиғи, ер солиғи, ресурс солиғи.

Аннотация. В статье рассматриваются исследования экономистов о природе налогов на имущество, анализируется доля налогов на имущество в структуре налогов на ресурсы, а также формулируются выводы и рекомендации для исследования.

Ключевые слова: налоговый анализ, налог на имущество, земельный налог, налог на ресурсы.

Abstract. The article examines the research of economists on the nature of property taxes, analyzes the share of property taxes in the structure of resource taxes, and formulates conclusions and recommendations for the study.

Keywords: tax analysis, property tax, land tax, resource tax

Кириш

Ресурслардан оқилон ва самарали фойдаланиш иқтисодиёт соҳасининг бош масаласи бўлиб, уларни солиққа тортиш орқали улардан унумли фойдаланиш бугуннинг долзарб вазифаларидан бири ҳисобланади. Ресурс солиқлари таркибига: мол-мулк солиғи, ер солиғи, сув ресурсларидан фойдаланганлик учун солиқ ва ер қаъридан фойдаланганлик учун солиқлар киради. Бугунги кунда ресурслардан самарали фойдаланишни инобатга олган ҳолда, мамлакатимиз солиқ сиёсатида ресурслардан ундириладиган солиқлар ҳажми йилдан-йилга ошиб бормоқда.

Биз бугунги тадқиқот ишимизда асосий эътиборни юридик шахслардан олинadиган ва ўз аҳамиятига эга мол-мулк солиғига қаратмоқчимиз. Ўзбекистон Республикаси солиқ тизимида юридик шахслардан олинadиган мол-мулк солиғи тўғри солиқлар таркибига киради ва моҳиятига кўра бу солиқ асосий воситалар шаклидаги ресурсларга нисбатан белгиланган солиқ ҳисобланади. Мол-мулкни ҳисобга олиш Ўзбекистон Республикасининг “Бухгалтерия ҳисоби тўғрисида”ги [1] қонуни ва бошқа меъёрий ҳуқуқий ҳужжатларига мувофиқ амалга оширилади. Шунингдек, солиқ бўйича тушумлар суммаси тўлиқ маҳаллий бюджетга тушади ҳамда бюджетнинг даромад манбаларидан бири ҳисобланади.

Мазгуга оид адабиётлар таҳлили

Аввало, мавзу доирасида мол-мулк солиғини иқтисодий аҳамияти ва унинг олимлар томонидан берилган таърифларига тўхталиб, унинг моҳиятини очишга ҳаракат қиламиз.

Иқтисодий адабиётларда “мулк солиғи - бу жисмоний ёки бошқа юридик шахсга, масалан, корпорацияга тегишли бўлган мол-мулкдан тўланадиган солиқ. Кўпинча мулк солиғи кўчмас мулк солиғи бўлиб, уни регрессив солиқ деб ҳисоблаш мумкин. У мулк

жойлашган маҳаллий ҳокимият томонидан ҳисоблаб чиқилади ва мулк эгаси томонидан тўланади” [2] -деб изоҳланган.

Т.Л.Крутякованинг фикрича: “Корхоналарнинг мол-мулкига солиқни жорий этишнинг асосий мақсадларидан бири солиқ тўловчиларнинг фойдаланилмаётган мол-мулкни сотишдан манфаатдорлигини ошириш эди” [3].

В.Г.Пансковнинг сўзларига кўра, “ташкilotлар учун ўз активларини сотиш фойдасиз бўлиб қолди, чунки улар мавжуд бўлганлиги учун мулк қийматининг атиги 2 фоизини тўлаган ва улар сотилган тақдирда корхоналар сезиларли даражада юқори ставкада даромад солиғини тўлашга мажбур бўлган” [4].

Э.Н.Пятшеванинг фикрича, “Корхоналарнинг мол-мулкига солинадиган солиқ тўғрисида”ги қонуннинг муҳим камчилиги солиқ солишнинг адолатлилигининг энг муҳим тамойили – тенг солиқ солиш объектлари учун тенг солиқ мажбуриятини заифлаштирган кўплаб солиқ имтиёзлари бўлди[5].

Е.И.Жукова мол-мулк солиғига қараши: “Хўжалик юритувчи субъектнинг мулкый комплексига тегишли бинолар, иншоотлар, ер участкалари ва бошқа объектларга эгалик ҳуқуқининг пайдо бўлиши солиқ мажбуриятлари билан бирга келади” [6].

Л.Н.Медведев талқинича “Ташкilotларнинг мол-мулкига солинадиган солиқ солиқ тўловчи - юридик шахсга тегишли бўлган мол-мулк қийматини солиққа тортиш шакли сифатида белгиланади”[7].

Т.Л.Крутякова эса мол-мулк солиғини “Ушбу солиқ тўғридан-тўғри солиқларга тегишли, чунки унинг якуний тўловчиси мулк ҳуқуқи асосида мулкка эга бўлган корхона ҳисобланади”[8]-деб ҳисоблайди.

Ю.Д.Шмелев талқинича: “Иқтисодиёт нуқтаи назаридан ташкilotларнинг мол-мулкига солинадиган солиқнинг энг муҳим мақсади корхоналарни ўз ихтиёридаги мол-мулкдан самарали фойдаланишни рағбатлантириш (айланма маблағлар айланишини тезлаштириш, асосий фондларни тўлиқ ишлатиш, ресурсларни қисқартириш). , материал сарфи, фойдаланилмаётган хом ашё ва материаллар захираларини камайтириш); молия нуқтаи назаридан - ҳудудий бюджетларни барқарор даромад манбалари билан таъминлаш” [9].

И.А.Майбуровнинг фикрича, ташкilotларнинг мол-мулкига солиқ солиш қўйидаги мақсадларда ўрнатилади: 10 1) ҳудудий бюджетларни бюджет харажатларини молиялаштириш учун барқарор даромад манбаи билан таъминлаш; 2) ортиқча мол-мулкни сотишда ёки уни ишлаб чиқариш жараёнига жалб қилишда ташкilotга қизиқиш уйғотиш[10].

Г.К.Карбушевнинг фикрича, ташкilotларнинг мол-мулкига солинадиган солиқнинг фискал имкониятлари жуда катта. Гап шундаки, даромад солиғи ва бошқа даромад солиғидан фарқли ўлароқ, бу солиқ солиқ тўловчиларнинг даромад олиш ёки олмасликларига боғлиқ эмас. Уни ҳисоблаш учун асос бўлиб корхоналар мулкнинг қиймати ҳисобланади. Бу даромадга солиқ солинадиган солиқ тўловларидан фарқли ўлароқ, мулк солиғи бўйича тўловларни олиш барқарорлигига ёрдам беради. Шу билан бирга, мулк каби солиққа тортиш объектини солиқдан яшириш даромадга қараганда анча қийин, бу ҳам унинг бюджет даромадларини тўлдиришдаги ролини оширади[11].

И.В.Гушина “мол-мулк солиғи корхоналарнинг ўз мол-мулкидан янада самарали фойдаланишдан манфаатдорлигини ошириш ва ортиқча, фойдаланилмаётган ёки консервация учун мол-мулкни йўқ қилишга кўмаклашишга қаратилганлигини таъкидлайди”[12].

В.И.Пансков, “солиқ асосий воситаларнинг қолдиқ қийматидан ундирилади, деб таъкидлайди. Машина ва асбоб-ускуналар қанчалик эски бўлса, уларнинг қолдиқ қиймати шунчалик паст бўлади ва мол-мулк солиғи миқдори паст бўлади. Асосий

воситаларнинг янгиланиши мулк қийматининг ошишига олиб келади ва бунинг натижасида тўланадиган солиқ миқдори ошади”[13].

И.В.Горский “мол-мулк солиғини ҳисоблаш ва ундиришнинг амалдаги механизми умумий хўжалик мақсадларидан кўра кўпроқ фискал мақсадларга қаратилган бўлиб, ердан, бино ва иншоотлардан самарали фойдаланишни қийинлаштирган кўплаб камчиликларга эга, деб ҳисоблайди. Ташкилотларнинг мол-мулкига солинадиган солиқ, хусусан, янги технологияларни жорий этишни, асосий фондларни модернизация қилишга инвестицияларни рағбатлантирмайди” [14].

А.М.Петухов “Тартибга солиш функцияси корхоналарнинг ортиқча, фойдаланилмаётган, фойда келтирмайдиган мол-мулкдан озод қилиш йўли билан камроқ миқдорда солиқ тўлашдан манфаатдорлиги орқали амалга оширилади” [15].

В.В.Стукина “Мол-мулк солиғининг тартибга солиш функцияси, таъсир қилиш хусусиятига кўра, рағбатлантирувчи ва тўхтатувчига бўлинади. Солиқларнинг рағбатлантирувчи функцияси орқали давлат иқтисодиётнинг устувор тармоқлари учун қўлай шарт-шароитлар яратишга, шу орқали солиқ юкини камайтиришни таъминлашга қодир. Мулк солиғининг рағбатлантирувчи функцияси шундаки, у инвестициялар бозорининг ўшбу сегментидан чиқиб кетишига, уларни мулкнинг турли синфлари ўртасида қайта тақсимланишига ёрдам беради[16].”

В.Г.Парыгинанинг фикрича, “Бу, бир томондан, хўжалик фаолиятининг шаффофлигини ҳамда кўчмас мулкни тўлиқ мулккий рўйхатга олиш ва ундан жорий фойдаланиш асосида турли солиқларни ҳисоблаш ва тўлашнинг тўғрилиги устидан назоратни яхшилашни назарда тутати; бошқа томондан, кўчмас мулкни солиққа тортиш соҳасида солиқ сиёсатини шакллантириш ва амалга ошириш учун маҳаллий давлат ҳокимияти органларининг мустақиллиги ва жавобгарлиги[17].

“Мулк солиғи кўпинча машҳур бўлмаган, бошқариш қийин ва эгилувчан солиқ сифатида тасвирланади. Дарҳақиқат, маҳаллий ҳукуматнинг даромад, сотиш ва акциз солиғи каби мослашувчан даромад манбаларига эмас, балки мулк солиғига таяниши - ҳар қандай ҳолатда ҳам, маҳаллий ҳукуматларга кўплаб бошқа ҳукуматлар томонидан дуч келган жиддий қийинчиликлардан қочишга ёрдам берди”[18].

“Мамлакатимиз солиқ тизимида мол-мулк солиғини жорий қилишдан кўзланган асосий мақсад:

- корхоналар ўзларининг хўжалик фаолиятини юритишда ортиқча ва фойдаланилмаётган мол-мулкни сотишга қизиқишини уйғотиш;
- корхоналар балансидаги мол-мулкдан самарали фойдаланишни рағбатлантиришдан иборат.

Чунки, корхоналарнинг маънавий ва жисмоний томондан эскирган асосий воситаларини янги, илғор технология-ускуналар билан янгिलाши ишлаб чиқарилаётган товарларнинг баҳосини арзонлаштиради ва рақобатбардош товарлар ишлаб чиқаришга имкон беради”[19].

Тадқиқот методологияси

Мазкур мақолада иқтисодий таҳлилнинг анализ ва синтез, индукция ва дедукция, таққослама каби анъанавий усуллари билан фойдаланилди. Хорижий мамлакатларнинг иқтисодчи олимлари ва тадқиқотчиларининг мол-мулкни солиққа тортиш тажрибаси илмий-амалий жиҳатдан таҳлил қилинди ва натижалари асосида хулосалар шакллантирилган.

Таҳлил ва натижалар

Мол-мулкни солиққа тортиш 2019 йил 30 декабрдаги Ўзбекистон Республикасининг янги таҳрирдаги Солиқ кодекси билан тартибга солинади. Солиқ кодексининг 410-модда. Солиқ тўловчилар моддасига биноан “юридик шахсларнинг мол-мулкига солинадиган солиқнинг солиқ тўловчилари деб қўйидагилар эътироф этилади:

1) Ўзбекистон Республикаси ҳудудида ушбу Кодекснинг 411-моддасига мувофиқ солиқ солиш объекти ҳисобланувчи мол-мулкка эга бўлган Ўзбекистон Республикаси юридик шахслари;

2) Ўзбекистон Республикаси ҳудудида кўчмас мулкка эга бўлган Ўзбекистон Республикасининг норезидентлари бўлган юридик шахслар"-деб белгилаб қўйилган.

Солиқ кодексининг 411-модда. Солиқ солиш объекти сифатида "Кўчмас мулк юридик шахсларнинг мол-мулкига солинадиган солиқ солиқ солиш объекти ҳисобланади.

Кўчмас мулк жумласига қуйидагилар киради:

1) кўчмас мулкка бўлган ҳуқуқларни давлат рўйхатидан ўтказувчи органларда рўйхатдан ўтказилиши лозим бўлган бинолар ва иншоотлар;

2) қурилиши тугалланмаган объектлар. Қурилиши тугалланмаган объектларга қурилиш объектига доир лойиҳа-смета ҳужжатларида белгиланган норматив муддатда қурилиши тугалланмаган объектлар, агар қурилишнинг норматив муддати белгиланмаган бўлса, ушбу объектнинг қурилишига ваколатли бўлган органнинг рухсатномаси олинган ойдан эътиборан йигирма тўрт ой ичида қурилиши тугалланмаган объектлар киради;

3) темир йўллар, магистраль қувурлар, алоқа ва электр узатиш линиялари, шунингдек мазкур объектларнинг ажралмас технологик қисми бўлган иншоотлар;

4) қурилиш ташкилотлари ёки иморатларни қурувчилар балансида кейинчалик сотиш учун кўрсатилган турар жой кўчмас мулк объектлари, кўчмас мулк объекти фойдаланишга топширилгандан кейин олти ой ўтгач"-деб қонун билан белгилаб қўйилган.

2022 йил учун солиқ-божхона сиёсатининг асосий йўналишларида юридик шахсларнинг мол-мулкига солинадиган солиқ ставкасини 2%дан 1,5%га пасайтириш режалаштирилмоқда[20].

Бевосита солиқ тушумларида ресурс солиқларининг улуши йил сайин ошиб бораётганлигини сўнгги беш йиллик (2016-2020 йиллар) асосида таҳлил қилсак, уни қуйидаги 1-жадвалда ўзгаришини куришимиз мумкин.

1-жадвал

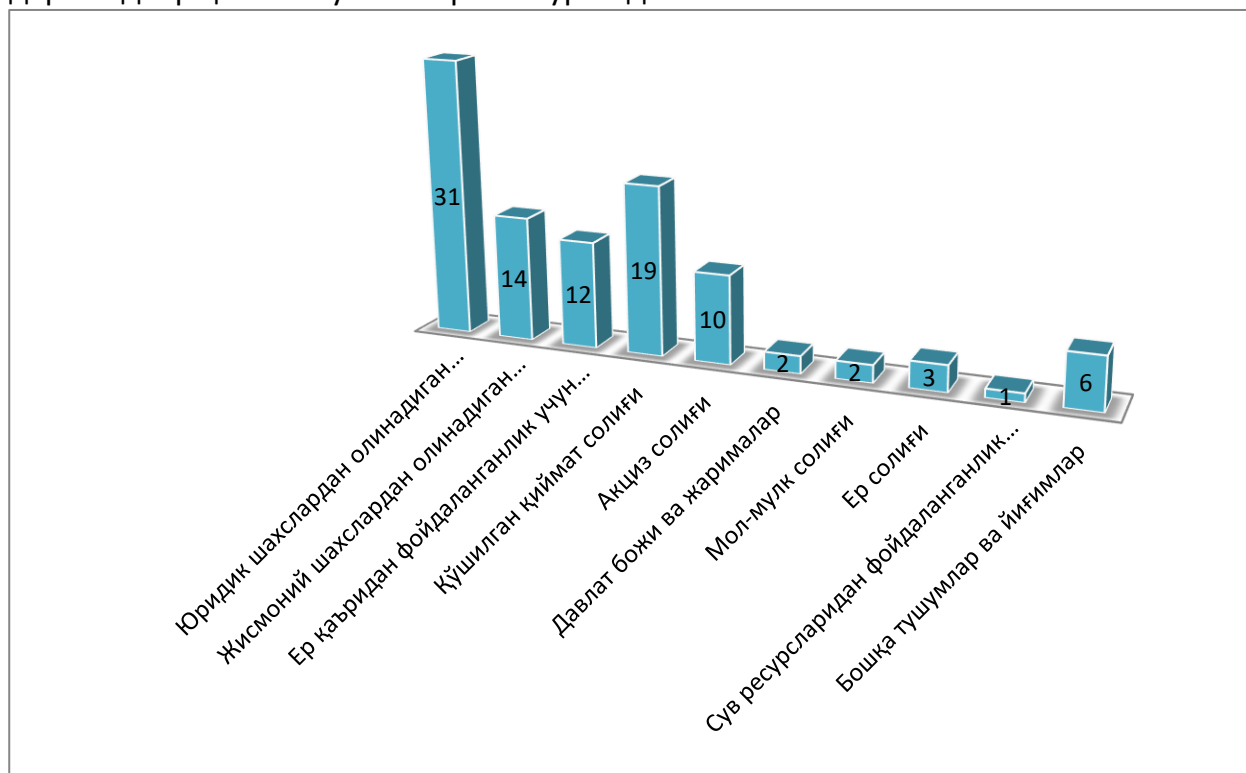
Ўзбекистон Республикасида ресурс солиқлари бўйича 2016-2020 йиллардаги бюджетнинг даромад қисмига тушуми (млрд.сўм.) [21]

т/р	Кўрсаткичлар	2016 йил	2017 йил	2018 йил	2019 йил	2020 йил
1.	Солиқ тушумлари	41 043,5	49 681,0	62 229,5	112 165,4	132 938,0
2.	Ресурс солиқлари жами	5 306,3	6 867,4	9 714,5	19 680,7	21 257,0
3.	Мол-мулк солиғи	1 659,2	2 129,7	2 158,9	2 360,2	1 974,3
4.	Ер солиғи	966,7	1 091,8	1 266,6	2 313,2	2 386,7
5.	Ер қаъридан фойдаланганлик учун солиқлар	2 517,7	3 474,1	6 203,1	14 692,8	16 417,1
6.	Сув ресурсларидан фойдаланганлик учун солиқ	162,6	171,8	85,9	314,5	478,8
7.	Ресурс солиқларнинг жами солиқ тушумдаги улуши,%	12,9	13,8	15,6	17,5	15,9

1-жадвал маълумотларни таҳлил қиладиган бўлсак, 2016 йилда ресурс солиқларининг бюджетнинг даромад қисмига тушуми 5306,3 млрд.сўмни, 2017 йилда

6867,4 млрд.сўмни, 2018 йилда 9714,5 млрд.сўм, 2019 йил 19 680,7 млрд.сўм, 2020 йил 21 257,0 млрд.сўмни ташкил этган. Ресурс солиқларининг жами тушумдаги улуши 2016 йилда 12,9 фоизни, 2017 йилда 13,8 фоизни, 2018 йилда 15,6 фоизни, 2019 йилда 17,5 фоизни ташкил қилган бўлса, бу кўрсаткич 2020 йилда 15,9 фоиз бўлган.

2020 йилда пасайиш сабаби, мамлакатимизда коронавирус пандемиясига қарши курашиш тадбирлари учун 2020 йилнинг 1 апрелидан 31 декабрга қадар 1 764 та туроператорлар, турагентлар ва туризм соҳасида меҳмонхона хизматлари (жойлаштириш хизматлари) кўрсатувчи субъектларига мол-мулк ва ер солиғидан 69,1 млрд. сўм миқдорида имтиёз берилди; 17 247 та кичик тадбиркорлик субъектларининг 2020 йил апрель ва май ойлари учун мол-мулк солиғи ва ер солиғидан умумий ҳисобда 29,5 млрд. сўмлик қарзлари, жумладан мол-мулк солиғидан 11,6 млрд. сўм ва ер солиғидан 17,9 млрд. сўм кечиб юборилган[22], бу эса давлат бюджетининг даромадлар қисмига ўз таъсирини кўрсатди.

1-расм. Ўзбекистон Республикаси Давлат бюджетининг даромадларининг 2021 йил 1-ярим йиллик маълумотлари, фоизда

1-расм маълумотларида Ўзбекистон Республикаси Давлат бюджетининг даромадларининг 2021 йил 1-ярим йиллик маълумотлари келтирилган бўлиб, унда жами тушумда ресурс солиқлари ичида ер қаъридан фойдаланганлик учун солиқлар улуши 12 фоиз, ер солиғи 3 фоиз, мол-мулк солиғи 2 фоизни ва ниҳоят сув ресурсларидан фойдаланганлик учун солиқ суммаси 1 фоизни ташкил этаётганлигини кўришимиз мумкин.

2021 йилда ресурс солиқлари ва мол-мулк солиғи бўйича тушумлар 22,6 трлн. сўм ёки Давлат бюджети даромадларининг 13,2 фоизи миқдорида бўлиши прогноз қилинмоқда. Ресурс солиқларининг асосий қисми ер қаъридан фойдаланганлик учун солиққа тўғри келади. 2021 йил якунларига кўра ер қаъридан фойдаланганлик учун солиқ тушумлари 2020 йилга нисбатан 663 млрд. сўмга камайиб, 15,8 трлн. сўмни ташкил этиши кутилмоқда. Бунинг сабаби олтин ва кумуш учун белгиланган солиқ ставкасини 20 фоиздан 15 фоизгача пасайиши ҳисобига юз беради. 2021 йилда мол-

мулк солиғи, ер солиғи ва сув ресурсларидан фойдаланганлик учун солиқ бўйича тушумлар ўтган йилнинг мос даврига нисбатан 2 трлн. сўмга ошиб, 6,9 трлн. сўмни ташкил этиши кутилмоқда [22].

Биз юқорида мол-мулк солиғини мамлакат бюджетидagi улушини яхлит ҳолда таҳлил қилдик. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2020 йил 3 декабрдаги “Ресурс солиқлари ва мол-мулк солиқларини янада такомиллаштириш тўғрисида”ги ПФ-6121-сон Фармони билан ер участкалари ва мол-мулкни солиққа тортишни янада такомиллаштириш, уларни баҳолаш ва ҳисобини юритишда замонавий усулларни жорий қилиш, ер ва сув ресурслари, ер қаъридан қазиб олинadиган фойдали қазилмалардан фойдаланиш самарадорлигини ошириш бўйича ишлар бошланган. Фармонга кура мол-мулк ва ер солиқларини кўчмас мулк (бино, иншоот ва ер участкалари) объектларининг бозор баҳосига яқин бўлган кадастр қиймати асосида ҳисоблаш тизимини босқичма-босқич жорий этиш тўғрисидаги таклифига розилик берилган бўлиб, кўчмас мулк объектларининг бозор баҳосига яқин бўлган кадастр қиймати асосида мол-мулк ва ер солиқларини ҳисоблаш тизими икки босқичда жорий этилади:

биринчи босқичда (2021-2023 йиллар) — кўчмас мулк бўлган турар-жой фонди объектлари (квартира, якка тартибдаги уй-жойлар, дала-ҳовли), шунингдек, ушбу объектлар эгаллаган ер участкаларига нисбатан;

иккинчи босқичда (2022-2024 йиллар) — яшаш учун мўлжалланмаган алоҳида кўчмас мулк объектлари, шунингдек, ушбу объектлар эгаллаган ер участкаларига нисбатан.

Хорижий тажрибадан маълумки, ҳар хил турдаги мулклар ер ва унинг тузилмаларига нисбатан ҳар хил турдаги солиқларга эга. Мисол учун, бўш ерлар яхшиланган таққосланадиган мулк объектига қараганда анча паст баҳоланган қийматга эга бўлади ва бунинг натижасида мулк солиғи камроқ бўлади. Канализация, сув ва газ каби давлат хизматларидан фойдаланиш имконияти мавжуд бўлса, ерни баҳолаш юқорироқ бўлиши мумкин. Агар баҳоловчи ернинг ўзлаштирилиши мумкин бўлган салоҳиятга эга деб ҳисобласа, бу юқори баҳога ва эгаси учун кўпроқ солиқларга олиб келиши мумкин. Мулк солиққа тортиладиган сумма мулкнинг баҳоланган қийматининг фоизидан келиб чиқади.

Жорий даврда хорижий давлатлар амалиётида уч хил усулдан фойдаланган ҳолда мулкнинг бозор қийматини баҳолаши мумкин ва улар битта ёки учтасининг комбинациясини танлаш имкониятига эга.

1. Сотишни баҳолашни амалга ошириш. Кўчмас мулкни баҳоловчи ҳудуддаги таққосланадиган сотишдан фойдаланган ҳолда баҳолайди. Мезонларга жойлашув, мулкнинг ҳолати, ҳар қандай яхшиланишлар ва умумий бозор шароитлари киради. Кейин баҳоловчи янги қўшимчалар ва таъмирлаш каби мулкка аниқ ўзгаришларни кўрсатиш учун рақамларга тузатишлар киритади.

2. Нарх усули. Бунда баҳоловчи сизнинг мулкнинг қийматини уни алмаштириш қанча турадиганига қараб аниқлайди. Агар мулк эскироқ бўлса, баҳоловчилар амортизация миқдорини аниқлайдилар ва агар у бўш бўлса, мулк қанча бўлишини аниқлайдилар. Янги объектлар учун баҳоловчи ҳар қандай реал амортизацияни чегириб ташлайди ва қурилиш материаллари ва меҳнат харажатларини, шу жумладан мулкнинг якуний қийматида ушбу рақамларни кўриб чиқади.

3. Даромад усули. Бу усул, агар у ижарага олинган бўлса, ундан қанча даромад олишингиз мумкинлигига асосланади. Даромад усули ёндашувидан фойдаланган ҳолда, баҳоловчи мулкни сақлаш, мулкни бошқариш, суғурта ва солиқларни,

шунингдек, сиз мол-мулкдан оқилона тахмин қилишингиз мумкин бўлган даромадни ҳисобга олади. Мулкнинг бозор қиймати аниқлангандан сўнг, баҳоланган қиймат унинг ҳақиқий қийматини олиб, уни баҳолаш ставкасига кўпайтириш йўли билан аниқланади. Бу ставка ягона фоиз бўлиб, солиқ юрисдикциясига қараб ўзгаради ва ҳар қандай фоиз 100% дан паст бўлиши мумкин. Баҳоланган қийматни олганингиздан сўнг, сизнинг мол-мулк солиғини аниқлаш учун у тегирмон йиғими билан кўпайтирилади [23].

Кўриш мумкинки, бугунги кунда мол-мулк ва ер солиқларини кўчмас мулк объектларининг бозор баҳосига яқин бўлган кадастр қиймати асосида ҳисоблаш амалиётининг жорий этилиши мамлакатимиз бюджетида солиқ тушумларининг ошишига ва мантиқан қаралганда мулк ва ердан унумли фойдаланишга, ундан даромад олишигача бўлган жараёнда ўз таъсирини кўрсата олади.

Хулоса ва таклифлар

Мол-мулк солиғининг давлат бюджети тушумидаги улушининг бошқа солиқларга нисбатан пастлиги, унинг салмоғини тушуриб қуймайди. Чунки сўнгги йилларда мол-мулк солиғи ва ер солиғини оптималлаштириш орқали “кўчмас мулк солиғи” сифатида оптималлаштириш ва қонунчиликка киритиш бўйича чора-тадбирлар ишлаб чиқилмоқда. Бу бўйича кўплаб илмий тадқиқот ишларида ўчратиш мумкин, аммо мақсад солиқларни оптималлаштириш воситасида бўладиган ва кутилаётган ўзгаришлар пироварда натижасига боғлиқ. Яъни унинг мамлакат бюджетига ва индивидларга таъсири жиҳатидан ўрганиш керак. Жумладан, 2021 йил учун давлат бюджети даромадларида солиқларнинг улуши нуқтаи назаридан кутилаётган мол-мулк солиғидан 2 фоизлик ва ер солиғидан 3 фоизлик улуши (1-расм), уларни бирлаштирганда бюджетга қанча фойда келтириши ёки юридик ва жисмоний шахслар учун иқтисодий аҳамияти яна бир бошқа тадқиқот мавзусига сабабчи бўлмоқда. Албатта, бозор иқтисодиёти ривожланиб бораверар экан, давлат ва жамият ўртасидаги бюджет солиқ ислохотлари ҳам чамбарчас такомиллашиб бораверади.

Дарҳақиқат, мавзу доирасида кўчмас мулк объектларини бозор қийматида баҳолаш мааласида тўхталиб ўтгандик, таклиф сифатида қилиниши лозим бўлган чора тадбирлар юзасидан қуйидагиларга аҳамият бериш кераклигини таъкидлаб ўтмоқчимиз:

- Бозор баҳосини белгилашда, уларнинг ўртача баҳосига адолатли қийматни шакллантириш;
- Кўчмас мулк жойлашган ҳудуднинг (агар ер сифатида қаралганда) салоҳиятини эътиборга олиш;
- Мулкнинг ишлатиш давомийлиги муддати ва яроқлилигига аҳамият қаратиш;
- Кўчмас мулкнинг фойдаланиши жиҳатдан (яшаш учун ёки ишлаб чиқариш сифатида қаралганда) баҳолаш;
- Кўчмас мулкни замонавий (рақамлаштирилган) баҳолаш методикасини ишлаб чиқиш.

Фойдаланилган адабиётлар

1. Ўзбекистон Республикасининг “Бухгалтерия ҳисоби тўғрисида”ги қонун .2016 йил 13 апрель
2. Property Tax Definition – Investopedia <https://www.investopedia.com › terms › propertytax>

3. Крутякова Т.Л. Налог на имущество: изменения продолжают // Новая бухгалтерия. - 2014. - № 12. – с. 15-22.
4. Пансков В.И. Российская система налогообложения: проблемы развития. – М.: Международный центр финансово-экономического развития, 2014. – 241 с
5. Пятшева Е.Н. Тенденции развития системы имущественного налогообложения организаций в Российской Федерации // Вестник Российский Государственный Гуманитарный Университет. – 2014. - №21. – с. 157-167.
6. Жукова Е.И. Налогообложение организаций в 2014 г. // Управление многоквартирным домом. – 2014. - № 4. – с. 23-31.
7. Медведев Л.Н. Имущественные налоги: сравнительный анализ российской и зарубежная практики. – М.: Учебный центр МФЦ, 2013. – 178 с.
8. Крутякова Т.Л. Налог на имущество: изменения продолжают // Новая бухгалтерия. - 2014. - № 12. – с. 15-22.
9. Шмелев Ю.Д. О новой концепции налога на имущество организаций и механизме её реализации // Финансы. – 2015. - № 4. – с. 28-35.
10. Майбурова И.А. Теория и история налогообложения: учебник / под редакцией. М.: Юнити-Дана. – 2014. - 422 с.
11. Карбушев Г.К. Совершенствование налогообложения имущества организаций // ЭКО. – 2015. - № 7. – с. 23-30.
12. Гущина И.В. Реализация функций налога в налогообложении имущества предприятий // Известия ИГЭА. – 2013. - №4 – с. 21-28.
13. Пансков В.И. Российская система налогообложения: проблемы развития. – М.: Международный центр финансово-экономического развития, 2014. – 241 с.
14. Горский И.В. Налог на недвижимость: за и против // Финансы. – 2015. - № 2. – с. 37-39
15. Петухов А.М. Увеличение регулирующей функции налога на имущество // Российское предпринимательство. – 2014. - № 9 (98). – с. 153-157.
16. Стукина В. В. Становление налогообложения недвижимого имущества // Международный научно-исследовательский журнал. – 2014. - №1-3 (20). – с. 103-104.
17. Парыгина В. А. Понятие, история и функции налогообложения имущества // Современное право. – 2015. – № 10. – с. 3 – 8.
18. Alm, James, Buschman, Robert D., Sjoquist, David L. 2011. “Rethinking Local Government Reliance on the Property Tax.” *Regional Science and Urban Economics* 41 (4): 320–31.
19. Ваҳобов А., Жўраев А. Солиқлар ва солиққа тортиш: Дарслик. Т -2008. 154 б
20. https://www.norma.uz/uz/bizning_sharhlar/2022_yil_uchun_fuqarolar_uchun_b_yudjet_elon_qilindi
21. Ўзбекистон Республикаси Молия вазирлиги маълумотлари асосида муаллиф томонидан шакллантирилди.
22. Ўзбекистон Республикаси Молия вазирлиги “Бюджетномаси” маълумотлари
23. <https://www.investopedia.com/articles/tax/09/calculate-property-tax.asp>